

2024-01-24

Dnr 1.7.1- 07640-2023

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar över betänkandena Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59) och Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter (SOU 2023:19) (U2023/02898)

Statens institutionsstyrelse (SiS) lämnar härmed remissvar över rubricerade betänkanden.

SiS har ingenting att erinra mot delbetänkandet Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter (SOU 2023:19).

När det gäller slutbetänkandet Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59) avstyrker SiS förslagen i *avsnitt 6.2.1 och 6.2.2* om att en ny myndighet, Myndigheten för strategisk forskning, ska utlysa, fördela och administrera medel för forskning avseende SiS verksamhet. Skälen för det är följande.

SiS finansierar i dag forskning i syfte att förbättra vården och behandlingen av de barn, unga och klienter som är placerade vid myndigheten. SiS saknar möjlighet att själv bedriva forskning och att utvärdera vårdens effekter med vetenskapliga metoder inom ramen för verksamhetsuppföljning. SiS finansierar i stället forskning som utförs av universitet och högskolor (jfr prop. 1992/93:61 s. 26). I SiS beredning av ansökningar inhämtas synpunkter från såväl myndighetens forsknings- och utvecklingsavdelning och SiS vetenskapliga råd som från chefer och verksamhetsspecialister ute i verksamheten.

SiS instämmer i utredningens målsättning att forskningsmedel ska kunna användas strategiskt och långsiktigt utifrån samhällets behov. Utredningens översyn och förslag omfattar dock väsensskilda forskningsområden med olika förutsättningar. SiS saknar en mer ingående beskrivning av de förutsättningar som gäller inom respektive område och en analys av förslagets konsekvenser för respektive område. Förslaget innebär under alla omständigheter att flera forskningsområden kommer att konkurrera om samma medel. Det i sig riskerar leda till att mindre forskningsområden, som t.ex. det som omfattar social tvångsvård, kan få svårt att konkurrera om medel. Om SiS forskningsmedel flyttas över till en central myndighet finns det således en risk för att forskningsområdet social tvångsvård inte kommer att bli finansierat i samma utsträckning som i dag.

Inom socialtjänstområdet har SiS en särställning vad gäller behov av forskning. Att placera ett barn, en ungdom eller klient i vård på ett särskilt ungdomshem eller LVM-hem är en av de mest ingripande och dyraste insatser som samhället har att ta till. Det ställer höga krav på att vården baseras på bästa tillgängliga kunskap om vilken typ av behandling som har bäst effekt för målgruppen. Vikten av att vårdens resultat utvärderas inom ramen för forskning har betonats sedan SiS inrättades (jfr SOU 1992:18 s. 88 ff. och 115 f). SiS kunskapsbehov är alltså väldigt specifika och tillgodoses inte av forskning som bedrivs generellt inom området socialtjänst. För att SiS ska kunna utveckla vården och behandlingen och kunna ta fullt ansvar för sitt kärnuppdrag – att erbjuda bästa möjliga kunskapsbaserade vård och behandling – är det därför av yttersta vikt att SiS har förutsättningar att initiera och stödja verksamhetsrelevant forskning och utvärdering i nära samarbete med sakkunniga och företrädare för verksamheten.

Om beslut om forskningsmedel tas över av en extern aktör ökar vidare distansen till den kärnverksamhet som ska undersökas. Det riskerar att leda till forskningsstudier som inte är verksamhetsrelevanta eller genomförbara. Det blir dessutom svårare för SiS att säkerställa att ett forskningsprojekt inte krockar med andra projekt. Det finns flera exempel på forskningsprojekt som fått finansiering av Forte men som inte varit praktiskt genomförbara i SiS låsta miljö. Externa forskare saknar många gånger tillräcklig insyn i verksamheten för att kunna säkerställa att studiedesignen fungerar i praktiken, eller för att förstå hur de ska tolka data för att kunna dra tillförlitliga slutsatser.

För att kunna genomföra forskningsstudier baserat på intervjuer, observationer och liknande som inkluderar barn, ungdomar eller klienter, krävs god kännedom om individuell problembild och kognitiv funktionsförmåga. Precis som i alla studier som avser människor måste integritetsintrånget ständigt vägas mot kunskapsvinsten. När det gäller de barn, ungdomar och klienter som vårdas vid SiS måste hänsyn även tas till att deras integritet redan är inskränkt genom tvångsvården. Detta är något SiS i dag särskilt beaktar i bedömningen av ansökningar men även i samband med att forskarna ges tillträde till verksamheten. SiS anser att det är nödvändigt att Myndigheten för strategisk forskning har samma slags specialistkompetens på området social tvångsvård för att kunna göra motsvarande bedömningar. SiS har vidare alltid som ambition att involvera berörda målgrupper under hela forskningsprocessen. SiS arbete med forskningskommunikation påbörjas därför redan från projektstart. Det kommer att innebära omfattande samordning för den nya myndigheten att omhänderta dessa delar.

För att forskning ska kunna göra nytta i en verksamhet behöver den tillämpas. Ju längre bort från kärnverksamheten forskarna finns, desto större utmaning är det att överföra den nya kunskapen till den verksamhet som ska tillämpa den. Det krävs mycket god insyn i och förståelse för SiS verksamhet för att åstadkomma tillämpbar forskning på området. Även inom SiS verksamhet i dag kan det finnas utmaningar med att följa forskningsprocessen hela vägen ut i kärnverksamheten. Skulle ansvaret för forskningsprocessen flyttas över till en extern aktör skulle detta försvåras avsevärt.

För att underlätta för verksamheten att dra nytta av forskningsresultaten ställer SiS krav på att projektens genomförande och resultat redovisas i en populärvetenskaplig och målgruppsanpassad rapport på svenska som når ut brett i hela myndigheten. Vilka krav

som kan komma att ställas på forskarna om den nya myndigheten tar över finansieringen framgår inte av utredningen. SiS vill framhålla vikten av att resultatredovisningen även fortsatt sker i anpassade former. Risken finns att detta krav slopas om den nya myndigheten tar över ansvaret.

Utredningen föreslår i *avsnitt 6.4.2* att Myndigheten för strategisk forskning ska ledas av en styrelse med nio ledamöter som utses av regeringen. SiS ser en risk för att detta kan leda till att mindre forskningsområden som inte är medialt uppmärksammade eller politiskt prioriterade blir eftersatta.

Utredningen uttalar att Myndigheten för strategisk forskning bör skapa rådgivande organ, s.k. portföljgrupper, med behovsägare och forskare. Det anges att det är lämpligt om antalet ledamöter i dessa grupper uppgår till mellan fem och elva. Dessa grupper ska ha inflytande över utvecklingen av de satsningar som finansieras. Hur många rådgivande organ det kan tänkas bli och vilket mandat dessa råd ska ha i förhållande till styrelsen för Myndigheten för strategisk forskning tydliggörs inte. SiS vill framhålla att om ett och samma organ ska hantera hela socialtjänstens område och om antalet deltagare i organet ska begränsas till högst elva personer finns det en risk för att forskningsområdet social tvångsvård inte blir tillräckligt representerat. I SiS beredning av ansökningar inhämtas synpunkter från olika delar av verksamheten samt SiS vetenskapliga råd. Att alla dessa perspektiv och kunskapsingångar ska kunna representeras i det rådgivande organet ter sig orealistiskt. SiS anser därför att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet bör tydliggöras hur SiS ska involveras i forskningsfinansieringen i syfte att säkerställa att behovsidentifiering sker utifrån SiS-hemmens vardagliga arbete och utmaningar.

Utredningen anger att det är viktigt att de myndigheter som i dagsläget lyser ut medel för forskning men som har ett annat huvuduppdrag än forskningsfinansiering, fortsatt ska vara involverade i finansieringsverksamheten. Utredningen ser behov av involvering i alla steg, såsom behovsinventering, utformning av satsningar, bedömning, uppföljning, kommunikation och nyttiggörande. Vilket ansvar som kommer att ligga på enskilda myndigheter i dessa avseenden framgår dock inte. SiS anser att det i det fortsatta arbetet bör tydliggöras hur denna involvering ska gå till och vilket ansvar myndigheterna ska ha i dessa delar.

Utredningen anger i *avsnitt 7.5* att för de myndigheter som i dag lyser ut medel men har ett annat kärnuppdrag än finansiering av forskning och innovation kommer förslagen att kunna påverka storleken på myndigheternas sak- och förvaltningsanslag.

SiS vill med anledning härav föra fram att SiS inte har någon anslagspost specifikt för forskning. De senaste åren har SiS lämnat bidrag i storleksordningen fem till sex miljoner kronor per år till forskning. Dessa medel tas från myndighetens sak- och förvaltningsanslag. Medlen går i dag enbart till externa forskare genom utlysning men SiS har ambitioner att även börja med uppdragsforskning som ska finansieras genom samma medel. I och med vikten av att forskning alltjämt genomförs avseende den vård och behandling som SiS bedriver ser myndigheten behov av att framhålla vikten av att SiS, oaktat om utredningens förslag blir verklighet, får behålla sak- och förvaltningsanslaget oförändrat med avseende på forskning.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Elisabet Åbjörnsson Hollmark. I den slutliga handläggningen har ekonomi- och planeringsdirektören Anna Sandahl, utvecklingsdirektören Jenny Kärrholm, rättschefen Eleonore Källstrand Nord och sektionschefen Erla Thorisdottir deltagit. Föredragande har varit juristen Tora Nissen.

Elisabet Åbjörnsson Hollmark